

Starea naturală a văilor Mureșului și Crișurilor; propuneri de protejare

Sárkány-Kiss Endre - Macalik Kunigunda

Abstract

Natural condition of the Maros and Körös Rivers' Valleys; some suggestions: Based on the researches performed on the Mureș/Maros and Criș/Körösök rivers between 1991-1999, we have identified the natural and semi-natural areas, needing protection. We have also proposed a Red List for the Criș Rivers' Valleys.

Thus we recommend that the valley of Mureș/Maros and of Crișul Negru/Fekete Körös should be declared as ecological corridors. In their actual state these rivers cannot perform this role all along their length. After a proper rehabilitation, the Mureș/Maros and the Crișul Negru/Fekete Körös would assure a more efficient link between the Körös-Maros National Park from Hungary and the Carpathian regions (Apuseni Mountains, East- and South-Carpathians) from Romania.

Introducere

În organizarea lui Tisza Klub din Szolnok și Pro Európa Liga din Tg. Mureș, un grup de cercetători din Ungaria și România, în perioada 1971 – 1977, a efectuat evaluări pe afluenții Tisei din Transilvania (Mureș, Someș, Crișurile Alb-, Negru- Repede, ca și pe Barcău), de la izvoare până la punctul de confluență.

Rezultate

În cursul cercetărilor tip expediție, s-a putut urmări schimbările antropogene ale acestor râuri. Pe baza cercetărilor hidrochimice, botanice și faunistice, s-a pregătit primele baze de date a văilor râurilor. Listele botanice și faunistice fac parte organică din aceasta. S-au executat ridicări topografice privind porțiunile naturale, relativ alterate și degradate. S-au stabilit speciile și asociațiile indicatoare cele mai caracteristice pentru râuri diferite. Pe baza peisajistică, a elementelor de floră și faună specifice, endemice și rare, s-au desemnat zonele demne de protecție, s-a atras atenția asupra elementelor floristice și faunistice adventive în expansiune. Pe parcurs, în volumele *TISCIA monograph series* apar colecțiile articolelor științifice. Relativ văile Crișurilor, s-a întocmit și o propunere de Listă Roșie. Pe baza datelor colectate, până în prezent s-au editat cărțile popularizante bilingve (român-maghiar, maghiar-român) Mureșului și Crișurilor, care pe baza articolelor de specialitate, dau o imagine generală privind starea mediului în văile acestor râuri. Capitolele de la începutul volumelor fac cunoscute actele normative privind protecția mediului din cele două țări, ca și modalitățile de administrare, indicând necesitatea faptului că zonele asemănătoare ar trebui considerate și administrate în mod similar, făcând abstracție de granițele țărilor respective.

Propuneri

Afluenții Tisei, care izvorăsc din Carpații transilvăneni, posedă un uriaș bazin hidrografic și străbat variate forme de relief. Din punctul de vedere al Körös-Maros Nemzeti Park este important faptul că Mureșul asigură o legătură cu Carpații Orientali și Meridionali, ca și cu partea sudică a Munților Apusenii, iar Crișurile cu celălalte zone al Apusenilor. Având în vedere starea și condițiile naturale a văilor râurilor cercetate, am putea considera importantă reabilitarea ecologică a văilor Mureșului și al Crișului Negru, ținând cont de faptul că acestea ar îndeplini rolul unor coridoare ecologice, conectând Körös-Maros Nemzeti Park existent de zonele carpatice.

Lungimea de 766 km al Mureșului, din capul locului este predestinat formării unui coridor ecologic. În starea actuală, pe cursul mijlociu și inferior al Mureșului lipsește continuitatea pădurilor, iar terenurile agricole deseori ajung până la limita mătcii râului. Asanările și lucrările hidrotehnice au desființat sau au izolat matca de lunca ei inundabilă de odinioară, de zonele umede și în mod inexplicabil, chiar și din partea interioară a digurilor de protecție lipsesc zăvoaiele, dumbravele și perdelele de arbuști. Totodată, de-a lungul Mureșului s-au păstrat în stare naturală sau puțin alterate unele zone valoroase, cum ar fi tinoavele din Bazinul Giurgiului, defileul Deda, pădurea Ceala de pe lângă Arad și pădurea de mlaștină din Bezdin. Prin investiții minime și îndeosebi prin măsuri de protecție potrivite s-ar putea renatura câteva zone umede adecvate și dumbrave-zăvoaie din luncile inundabile și de-a lungul râurilor.

Dintre cele trei Crișuri, Crișul Alb și Crișul Repede le-am considerat ca inapte pentru împlinirea unei funcții asemănătoare, datorită faptului că schimbările antropice deja a luat asemenea proporții că renaturarea lor s-ar putea executa numai prin investiții enorme. În cursul superior al Crișului Alb s-a început construirea unui baraj de proporții mari și chiar și faza actuală a lucrărilor a degradat deja zona în mare măsură. Acest curs superior este foarte scurt, iar de-a lungul cursului mijlociu și inferior se află numai terenuri agricole și zone locuite. Pe Crișul Repede se construiesc trei baraje, deși mai mici. Barajele cuprind și obiective hidroenergetice, potrivit acestui fapt apar lacuri de peste 10 m adâncime, a căror maluri de regulă sunt betonate. Din păcate, în majoritatea cazurilor chiar și printr lacurile de baraj s-au executat mătci complet noi, asemănătoare unor canale betonate. Cu toate acestea, au rămas și în valea Crișului Repede unele zone valoroase, cum ar fi termalele de la Băile Episcopești.

Crișul Negru posedă un curs superior relativ lung, la care se racordează valea valoroasă din afluentul său, Crișul Pietros, ca și defileul Petrani-Șoimi. Pe cursul superior lipsesc așezările umane mai mari, datorită acestui fapt și poluarea apei este mai mică, decât în cazul celorlalte Crișuri. Rolul împlinirii unui coridor ecologic este serios împiedicat de faptul că digurile de apărare se află mult prea aproape de matca râului. Lipsesc cu desăvârșire zonele inundabile, ceea ce face necesară reproiectarea acestor construcții hidrotehnice cel puțin în măsură, ca să fie posibilă formarea unei albiei majore, ca și inundarea zonelor neproductive din punct de vedere agricol, fie înăuntru, fie în afara digurilor.

În cadrul Parcului National al Crișurilor și Mureșului, care s-ar realiza pe teritoriul României, se cer luate măsuri urgente în vederea protejării eficiente a rezervațiilor existente și administrarea lor bazate pe principii ecologice. Protecția obiectivelor atât de valoroase ca Defileul Crișului Repede, Izvoarele termale de la Băile Episcopești, Izvoarele termale de la Răbăgani, Eleșteele de la Cefa, Pădurea Rădvani, Mlaștina cu nuferi și pădurea mlaștinoasă de la Bezdin sau Pădurea Ceala există numai la nivel de declarație. În prezent, din punct de vedere a protecției mediului, în aceste zone lipsește o administrare eficientă. Cu toată protejarea binevoitoare, dar lipsită de profesionalism a organizațiilor neguvernamentale cu profil de protecție a mediului, măsurile luate de ele deseori se întorc exact împotriva valorilor ce se doresc a se proteja. De ex. în termalele din Băile Episcopești pentru protejarea nufărului termal (*Nyphaea lotus v. termalis*) deja din 1967 până

în zilele noastre în repetate rânduri s-a procedat la plivitul manual a diferitelor plante acvatice adventive (*Myriophyllum brasiliense*, *Ambulia heterophylla*, *Cabomba caroliniana*). Dar observațiile noastre din 1999 au relevat faptul că plivitul manual executat toamna, într-adevăr îndepărtează partea cea mai mare din *Cabomba caroliniana*, dar totodată au ajuns pe uscat și au pierit peste 50 % din efectivele melcișorului endemic de aici *Melanopsis parreyssi*. Nici măsurile luate în iernile 1973-74 resp. 1974-75 nu au fost lipsite de urmările nefaste nedorite. Cu ocazia ambelor ierni s-a desecat apa lacului, când au pierit speciile nedorite, adventive ca *Ceratopteris thalictroides* și *Sagittaria subulata*, dar s-a decimat și populația subspeciei endemice sintope a *Scardinius erythrophthalmus racovitzai*. Si aceste exemple arată cu elocință, cât de arzătoare este necesitatea înființării și pe teritoriul României a unui Parc Național al Mureșului și Crișurilor, a cărui administrare prin consultarea la un nivel larg al specialiștilor și cu un personal adecvat ar fi capabil pentru protejarea acestor valori naturale de neprețuit.

Bibliografie

- Hamar, J., Sárkány-Kiss, A., eds., 1995 - The Maros/Mureș River Valley. *Tiscia - Monograph series*, Szolnok - Szeged - Tg.Mureș, pp. 253
- Sárkány-Kiss, A.,(ed.), 1983, Marisia , 11 - 12, *Studia scientiarum naturae*, 1, Tg.Mureș.
- Sárkány-Kiss, A., Hamar, J., eds., 1997 - The Criș/Körös Rivers' Valleys. *Tiscia - Monograph series*, Szolnok - Szeged - Tg.Mureș, pp. 397
- Sárkány-Kiss, E., Hamar, J., Sîrbu, I., 1997 - Starea ecologică a râului Mureș / A Maros folyó ökológiai állapota. Fluvii Carpatorum, Ed. Tisza Klub & Liga Pro Europa, Szolnok, Târgu Mureș. pp.194
- Sárkány-Kiss, E., Sîrbu, I., Kalivoda, B. eds., 1999 - A Körös-medence folyóvölgyeinek természeti állapota/Starea naturală a râurilor din Bazinul Crișurilor. Fluvii Carpatorum, Ed. Tisza Klub & Liga Pro Europa, Szolnok, Târgu Mureș. pp. 295

Author's address:

Sárkány-Kiss Endre - Macalik Kunigunda
Babeș-Bolyai Tudományegyetem,
Ökológiai Tanszék, Kolozsvár
Str.Clinicilor, 5-7, Cluj 3400, România
asarkany@biolog.ubbcluj.ro
maca@biolog.ubbcluj.ro